

## **MAGYAR–SZLOVÁK NÉVPÁROK VIZSGÁLATA NÓGRÁD MEGYE HELYSÉGNEVEINEK KÖRÉBŐL**

ANGYAL LÁSZLÓ

Bél Mátyás Egyetem, Besztercebánya

Katedra hungaristiky

Fakulta humanitných vied

Univerzita Mateja Bela

Tajovského 40, Banská Bystrica, 974 01

[brugus@freemail.hu](mailto:brugus@freemail.hu)

**Kivonat:** Az alábbi tanulmány arra keresi a választ, hogyan lehet lefordítani magyar helységneveket szlovák nyelvre. Helyneves kutatómunkám során sokszor szlovák nyelvű helységnevekkel is találkoztam, ezért érdemesnek tartottam közelebbről is megvizsgálni a földrajzi nevek fordításának problematikáját. Azt vizsgáltam, hogy a történeti, ill. az élő névanyaghoz képest milyen változások érzékelhetők a szlovák névváltozatokban, mit és hogyan fordítottak a szlovák helységnevek megalkotói. A példaanyag a losonci járás helységneveit tartalmazza, azok átváltási műveleteit, fordítási gyakorlatát.

**Kulcsszavak:** átváltási művelet, tükörszó, szlovák helységnevek, grammatikai szerkezet, szlovák motiváció

### **Bevezetés**

Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogyan fordították le a magyar helységneveket a szlovák fordítók, hogyan befolyásolta az új nevet a magyar név, illetve mely nevek nyugszanak szlovák motiváción. Ma is érezhető, hogy a magyar névhasználatban szép számban jelennek meg szlovák toponimák. Egyedül a településnevek esetében lehet viszont „hivatalos kétnyelvűségről” beszélni. Tehát ezek esetében lehet fordítási műveleteket végezni. Az 1994-es táblatörvény viszont a kisebbségi helységneveket semmilyen értelemben nem tette hivatalossá. A jogszabály megállapítja, hogy ezek „helyi jelleggel” bírnak. Holott a helységnevszabályozás a kisebbségi névhasználat kulcsfontosságú területe.

### **1. A helységnevek jogi szabályozása Szlovákiában**

A földrajzi nevek esetében külön kell választanunk azok anyanyelvi használatát és hivatalos megjelölését. A magyar nyelvű név hivatalos kiírása Szlovákiában az előbbiek közül csupán a településnevek esetében lehetséges. A hegyek, tájegységek, folyók, tavak és nagyobb közigazgatási egységek hivatalos megnevezése a hatályos törvények szerint csupán államnyelven történhet meg (Vörös 2006). Ám a közelmúltban is voltak olyan időszakok, amikor ezek magyar nyelven történő említését törvényekkel akadályozták meg. Szabómihály Gizella leírja, hogy az első és a második világháború után létrejött államokban a települések számára többségi nyelvű nevet állapítottak meg (Szabómihály 2008). A településnevek használatát először az 1920. évi 266. sz. törvény szabályozta. A törvény értelmében belügyminiszeri hatáskörbe tartozott a települések „csehszlovák” elnevezésének megállapítása. Természetesen a „csehszlovák” megnevezés számított

elsődlegesen hivatalosnak, de a min. 20%-os arányban kisebbségek által lakott települések, ill. a „csehszlovák” nyelvű elnevezéssel nem rendelkező települések számára a belügyminiszter kisebbségi nyelvű elnevezést is jóváhagyott (Török 2008). Az 1948 nyarán életbe lépő 964. sz. rendelettel 710 település nevét változtatták meg, megszüntették a kisebbségi nyelvű helységnevek használatát (Török 2008). Így lett pl. a korábbi *Velký Mederből Čalovo* (*Nagymegyer*). Ekkor bukkannak föl szlovák történelmi személyiségek nevei magyar települések hivatalos megnevezéseiben, pl.: *Štúrovo* (korábban: *Parkan – Párkány*), *Sládkovičovo* (*Dioseg – Diószeg*). Újabb példa a magyar nevek törvényes akadályozására. Ezek magyar nevét a törvény szerint csupán akkor lehetett feltüntetni, ha e kérdésről előbb referendumot tartottak, ahol részt vett a választópolgároknak több mint a fele, és legalább 80%-uk ezt megszavazta. Az 1952-es kormányhatározat értelmében a magyarlakta területeken a települések nevét magyarul is fel kellett tüntetni, de ez korántsem valósult meg. Az 1989-es rendszerváltás az „enyhülést” hozta meg a községnevek életében: hivatalos úton sikerült visszaállítani az 1948-as helységnévreform előtti szlovák nevet. Számos községben népszavazást tartottak, de a hivatalos szervek ennek ellenére visszaautasították a névváltoztatási kérelmeket. Az 1994-es „táblatörvény” lehetővé tette, hogy a község kezdetét és végét jelző tábla alatt egy másik, a hivatalostól eltérő táblán a kisebbség nyelvén is föltüntessék azon települések nevét, melyeken valamely kisebbség a lakosságnak legalább 20%-át alkotja (Lanstyák 2000).

## 2. A fordításról általában

Mivel a régi Nógrád megye településneveinek egy része a mai Szlovákiához tartozik, elengedhetetlennek tartottam megvizsgálni azok szlovák névpárját (boncolgatni azok fordításait). Helyesen állapítja meg Vörös Ferenc, hogy megbomlott az összhang a hivatalos és az élőnyelvi névhasználat között. Annnyival kedvezőbb a helyzet, hogy azokon a településeken, ahol a nemzetiségiek aránya eléri a 20%-ot, ott a belterületeken kétnyelvű feliratok helyezhetők el. Más a helyzet a külterületekről készült kataszteri térképek esetében. Ezeken az államnyelven vannak feltüntetve a nevek. A Trianon óta lezajlott változások a magyarság által lakott települések mikrotoponimáit is érintették, itt is érezhető az elszlovákosodás. A magyar-szlovák névpárokat, azok fordítási kérdéseit a mai névalakjuk alapján tárgyalom. Mai formájukat az 1994-es településlista alapján használok. Azért szükséges ezt leszögezni, mert a huszadik század folyamán kétszer állapítottak meg magyar nevet a legalább 20 %-nyi magyar lakossággal rendelkező települések számára. Először az 1920-as években, majd pedig 1994-ben, a táblatörvény elfogadásakor. A hivatalos nevet külön óvatossággal kell kezelni, mert számtalan olyan eset van, amikor nagy a bizonytalanság egy-egy helységnév magyar neve körül. Szabó Mihály 3 csoportba sorolja ezeket a problémákat:

- a) az új hivatalos név és a régi hivatalos magyar név váltakozik (pl. *Sávoly-Füleksávoly*, *Síd-Gömörsíd*),
- b) a szlovák megnevezés mintájára létrejött olyan alakok bukkannak föl, amelyek nem voltak soha hivatalosak (pl. *Gömörmágy-Gemerský Jablonec*, *hiva. Almágy*),
- c) egybe- és különírási gondok jellemzik a helységneveket (pl. *Ágcsernyő-Ágcsernő*) (Szabó Mihály 2005).

Sajnálatos tény, hogy a szlovákiai magyar helységnevek standardizációs kérdéseivel eddig nem foglalkozott a szlovákiai magyar névtudomány. Ennek fő oka talán

abban keresendő, hogy az utóbbi évtizedekben a magyar helységneveket hivatalosan nem lehetett használni, a korlátozott nyilvános használatukat lehetővé tevő jogszabályt és a hozzá kapcsolódó jegyzéket pedig magyar nyelvészek közreműködése nélkül dolgozták ki és fogadták el 1994-ben. A jegyzék nem oldotta meg a településnév-használati problémákat, mert a feltüntetett magyar nevek jelentős hányada eltér az utolsó hivatalos magyar névtől. Eltérő nevek szerepelnek a településnév-azonosító szótárakban, lexikonokban és az internetes adatbázisokban. Érdekes jövőképet formál Szabó Mihály, aki megoldásként azt javasolja, hogy csak egy egységes Kárpát-medencei „újrakodifikáció” révén lehetne a helyzetet orvosolni. A szerző nyilvántartásba vette a magyar intézmények és kutatók által is használt Kárpát-medencei Magyar Kutatási Adatbázis (az MTA Etnikai és Nemzeti Kisebbségkutató Intézetének honlapján feltüntetett) névjegyzéket. Alaposan szemügyre véve megállapítható, hogy ez szinte egybeesik az 1994-es táblatörvény függelékéként megjelent településjegyzékkel. A szlovákiai gyakorlatnál még szakszerűtlenebb a magyarországi gyakorlat: itt a határon túli helységneveket több névváltozatban említik, szinte nincs egységes szemlélet a név megjelölésében. Ezt a tényt nagyban befolyásolja az is, hogy ezek mint mesterséges névalakok jöttek létre, ilyen formában pedig nem tekinthetők a magyar terület névállománya részeinek.

Mivel dolgozatomban szlovák településnevek is szerepelnek, szükségesnek tartottam megvizsgálni, hogyan fordították le a magyar nevet szlovák nyelvre. Szlovák példáimat Galsik Zsolt Nógrád megye közigazgatási és területi változásai 1872–2005 című monográfiájából (2005) veszem, amely egyedülállóan tartalmazza Nógrád megye ma már Szlovákiához tartozó településeinek listáját. Fordítási műveleteimet a magyar fordítástudomány klasszikus, egyben alapművének tekintett könyve (Klaudy 1999) alapján végzem el.

A fordító a forrásnyelvi lexikai egységeket célnyelviekkel helyettesíti, átrendezi a mondat szerkezetét, megváltoztatja a szórendet, kihagy bizonyos elemeket, ill. új elemeket told be a célnyelvi mondatba. Ezeket a műveleteket (behelyettesítés, átrendezés, kihagyás, betoldás stb.) nevezzük átváltási műveleteknek (Klaudy 1999). Céлом az volt, hogy nagy vonalakban áttekintsem azokat az átváltási műveleteket, melyek a helységnevek fordításakor szerepet játszhatnak, ill. tisztázzam a későbbiekben használt fogalmakat. A fordítói műveleteket sokféleképpen lehet osztályozni: a művelet oka, célja, szintje, jellege stb. szerint (Klaudy 1999). A szlovákiai magyar névtani dolgozatok sorában első ízben Török Tamás végzi el a helynevek átváltási műveleteit (Török 2008). A szerző idevágó fejezetének előszavában rögzíti, hogy mivel adatgyűjtése során szlovák nyelvű térképekkel is találkozott, érdemesnek tartotta közelebből is megnézni a földrajzi nevek fordításának problematikáját. Azt vizsgálta, hogy a történeti, ill. az élő névanyaghoz képest milyen változások érzékelhetők a szlovák névváltozatokban, mit és hogyan fordítottak le a szlovák térképek készítői.

Dolgozatában arról is beszámol, hogy az átváltási műveleteket a művelet hatóköre szerint két fő típusba sorolhatjuk: 1. lexikai átváltási műveletek, melyek a mondat lexikai állományát érintik; 2. grammatikai átváltási műveletek, melyek a mondat szerkezetét érintik, s elsősorban a nyelvek grammatikai rendszerének különbségei, ill. a szövegépítési sajátosságok indokolják (Török 2008). A helységnevek átváltási műveleteit a szavak, szószervezetek szintjén kell elvégeznünk. Érdeklődésem arra irányult, hogy mennyire befolyásolta a szlovák helységnevek „készítőit”, alkotóit az eredeti magyar név, annak jelentése, illetve a névadás motivációja. Alapul az 1994-es táblatörvényben szereplő

magyar-szlovák névpárokat vettem, de a korábban használatos szlovák neveket is megvizsgáltam. Ezt veszi át Galcsik is említett monográfiájában. A fordítási jellegzetességek figyelembe vételével két fő kategóriát sikerült kialakítanom: tükörfordítás és amikor a szlovák név új motiváción alapul. Ebben szervesen kapcsolódom Török kategóriarendszeréhez (Török 2008).

Az átváltási műveletek vizsgálatakor hasonlóképpen különböztettem meg a tükörfordítás folyamatát és annak eredményét: a tükörszót vagy tükörkifejezést. A tükörkifejezések alatt azokat a magyar-szlovák névpárokat értem, amelyek közt nincs jelentésbeli különbség.

### 3. A magyar – szlovák névpárok vizsgálata

#### 3.1. Tükörszavak

Törökhöz hasonlóan azokat a névpárokat soroltam ide, amelyek közt nemcsak jelentésbeli különbség nincs, de a grammatikai megformáltságbeli eltérések is elhanyagolhatók.

*Ábelfalva » Ábelová, Alsósztrégova » Dolná Strehová, Alsóisztás » Dolný Tisovník, Apátújfalu » Opatovská Nová Ves, Bátorfalva » Bátorová, Borosznok » Brusník, Bozitapuszta » Buzitka, Budaszállás » Budiná, Csehberek » České Brezovo (Českó Brezovo), Dabar » Dobroč, Divény » Divín, Ebeck » Obeckovo, Felsősztrégova » Horná Strehová, Felsőisztás » Horný Tisovník, Fülek » Filakovo, Fülekpilis » Piliš (ma: Pleš), Fülekpüspöki » Biskupice, Fűrész » Pila, Gács » Halič, Gácsláros » Lupoč, Gácsliget » Lehôtka, Gácsprága » Praha, Galábocs » Galabušovce (ma: Glabušovce), Gergelyfalva » Gregorova Vieska, Hartyán » Chrlany, Ipolyberzence » Breznička, Ipolybeszterce » Bystrica, Ipolykér » Kiarov, Ipolymagyari » Uhorské, Ipolyvarbó » Vrbovo, Jelsőc » Jelšovce, Kálnó » Kalinovo, Kálnógaráb » Kalinovské Hrabovo (ma: Hrabovo), Kékkő » Modrý Kameň, Kiscsalomja » Malá Čalomia (ma: Malá Čalomija), Kiskorna » Krná, Kiskürtös » Malý Krtíš, Kislibercse » Ľuboriečka, Kismulyad » Malá Muľadka (ma: Muľka), Korláti » Korlátovo, Kotmány » Kotmanovo, Lentő » Lentvora, Leszenye » Lesenica (ma: Lesenice), Lónyabánya » Lovinobaňa, Losonc » Lučenec, Losoncapátfalva » Apátová (ma: Opatová), Madácsi » Madačka, Málnapatak » Málinec, Maskófalva » Mašková, Mikszáthfalva » Sklabiná, Nagycsalomja » Veľká Čalomija, Nagykürtös » Veľký Krtíš, Nagylám » Veľký Lom, Nagylibercse » Ľuboreč, Nógrádszenna » Senné, Óbást » Stará Bašta, Paróca » Pravica, Patakalja » Podrečany, Perényes » Priboj, Perse » Perša (ma: Prša), Pinc » Pinciná, Rárósmulyad » Muľa, Rózsaszállás » Ružina, Somoskőújfalu » Somošova, Sósliget » Slaná Lehota, Süllye » Šul'a, Száraznyírjes » Suché Brezovo, Szinóbánya » Cinobaňa, Tósár » Točnica, Tótkisfalva » Malá Vieska, Tórincs » Trenčov, Udvarház » Uderiná, Vecseklő » Večerkov (ma: Večelkov), Veres » Vereš (ma: Červeňany), Videfalva » Vidiná, Vilke » Viliká.*

A felsorolásból kitűnik, hogy bizony tekintélyes a tükörfordítással keletkezett szlovák helységnevek száma.

#### 3.2. Átírás (transzkripció)

Török Tamás megállapítása szerint néhány tükörkifejezést kölcsönszónak is tekinthetnénk, ha feltételezzük a „szlovák” változat élőnyelvi használatát (Török 2008). Szerinte itt pontosan az átírás a lényeg, mivel nem a névhasználati tényezők döntöttek az új térképek elkészítésekor, hanem a nevek szlovákra fordítása. A szerző szlovák térképeken előforduló helynevek fordíthatóságát vizsgálta. Ott, ahol nem sikerült a szlovák „eredetit” megtalálni,

és a lefordíthatósággal is gondok voltak, egyszerűen átírták szlovák helyesírással a neveket (Török 2008). Településneveim esetében is fennállhat az idézett élőnyelvi használat, tehát az átírás jelenségével bizony lehetséges esetként kell számolnunk. Az alábbi neveket érinti: *Béna* » *Biena* (ma: *Belina*) *Bolyk* » *Bol'k*, *Fülekpilis* » *Piliš*, *Füleksávoly* » *Šávol'*, *Ipolygalsa* » *Galša*, *Kalonda* » *Kalonda*, *Lest* » *Lešt*, *Ozdin* » *Ozdín*, *Mucsény* » *Mučín*, *Poltár* » *Poltár*, *Tugár* » *Tuhár*, *Veres* » *Vereš* (ma: *Červeňany*), *Zobor* » *Zombor*.

### 3.3. Formaváltás

Az alábbi névpárok esetében számottevő jelentésbeli különbség nincs, a fordítás folyamán azonban grammatikai formaváltás történt. Ez jelentéstani szempontból elhanyagolható, de a grammatikai megformáltságbeli különbség szembetűnő (Török 2008). Itt az eltérések abból adódnak, hogy a két nyelvnek nem mindig izomorf a szerkezete, ill. mások a hagyományos névformák. Pl. az *-alja* utótagúaknak a szlovákban a *pod* előjárósak felelnek meg. Ilyen értelemben véve nincs is köztük jelentéskülönbség, csak megformáltságbeli különbség. Számos településnév esetében előfordul, hogy az utótagot a szlovák előjáróként tünteti föl. Az alábbi sorokban ezeket tárgyalom.

#### 3.3.1. Számbeli eltérés

Néhány esetben csupán számbeli eltérés van a magyar, ill. a szlovák változat között. Itt az egyes számú magyar név szlovák párja többes számú vagy fordítva: a többes számú magyar név párja egyes számban szerepel.

*Alsóesztergály* » *Dolné Strháre*, *Alsózellő* » *Malé Zlievce*, *Bussa* » *Bušince*, *Csáb* » *Čebovce*, *Csalár* » *Čeláre*, *Csákányháza* » *Čakanovce*, *Dacsókeszi* » *Kesihovce* (ma: *Kosihovce*), *Erdőselestyén* » *Seleštany*, *Etréfalva* » *Turičky*, *Felsőesztergály* » *Horné Struháre*, *Felsőzellő* » *Vel'ké Zlievce*, *Ipolyróna* » *Rovňany*, *Fülekelecsény* » *Fil'akovské Kľačany*, *Fülekkovácsi* » *Fil'akovské Kováče*, *Kishalom* » *Malé Straciny*, *Kóvár* » *Kovárc*, *Losonctamási* » *Tomášovce*, *Ipolyharaszi* » *Chrastince*, *Ipolykeszi* » *Kosihy*, *Lukanénye* » *Luká Ľanince*, *Miksi* » *Mikušovce*, *Nagydaróc* » *Vel'ké Dravce*, *Nagyhalom* » *Vel'ké Straciny*, *Nederes* » *Nedelište*, *Óvár* » *Olováre* (ma: *Olováry*), *Panyidaróc* » *Panické Dravce*, *Ragyolc* » *Radovce* (ma: *Radzovce*), *Rapp* » *Rapovce*, *Somoskő* » *Šomošovce*, *Szécsénykovácsi* » *Kováčovce*, *Terbeléd* » *Terbeľovce*, *Tótgymarmat* » *Slovenské Ľarmoty*, *Tótkelecsény* » *Slovenské Kľačany*, *Túrmező* » *Turie Pole*, *Várkút* » *Hradište*, *Zsély* » *Zeľovce*.

#### 3.3.2. Magyar utótag → szlovák előjáró

Számos olyan esettel találkoztam, amikor a magyar utótagot tartalmazó helységnevekből előjárókat tartalmazó szlovák változatok keletkeztek, valamint beékelődtek a szlovák névalak belsejébe. Összetett fordítási műveletről van szó, amely érinti a grammatikai szerkezetet és jelentéstani módosulásokat is eredményez.

a) fölött/fölé → nad

*Apátújfalu* » *Opatovce nad Ipľom*, *Ipolybalog* » *Balog nad Ipľom*, *Kürtösújfalu* » *Malá Vieska nad Ipľom*, *Mikszáthfalva* » *Sklabiná nad Ipľom*, *Vilke* » *Vel'ká nad Ipľom*.

b) alja → pod

*Divényoroszi » Podkriváň*

c) melléke/mellék → pri

*Borosznok » Brusnik pri Modrom Kameňi* (ma: *Brusník*), *Erdőszele » Selce pri Modrom Kameňi* (ma: *Selce*), *Fülekkovácsi » Kováčovce pri Filákovce*, *Fűrész » Píla pri Haliči* (ma: *Píla*), *Gergelygalva » Viska pri Haliči* (ma: *Gregorova Vieska*), *Ipolybeszterce » Bystrička pri Lučenci* (ma: *Bystrička*), *Ipolynyitra » Nitra pri Lučenci* (ma: *Nitra nad Ipľom*), *Losoncnagyfalu » Velká Ves pri Lučenci* (ma: *Velká Ves*), *Losonctamási » Tomášovce pri Lučenci* (ma: *Tomášovce*), *Miksi » Mikušovce pri Lučenci* (ma: *Mikušovce*), *Perényes » Priboj pri Hodrom Kameni* (ma: *Priboj*), *Tótkelecsény » Kľačany pri Modrom Kameni* (ma: *Slovenské Kľačany*).

A formaváltásban tárgyalt műveletek némelyikénél is valamilyen szinten változik a grammatikai szerkezet, hiszen az egytagú magyar névalakokból többtagú szlovák névpárokat alkottak a fordítók. Felvetődik azonban, hogy az átváltási műveletek esetében a grammatikai szerkezet megváltozása maga után vonja-e a jelentésváltozást, pontosabban a név információtartalmának módosulását. Megállapíthatom, hogy ezeket a műveleteket akár az *implicitáció* és az *explicitáció* művelein belül is lehetne tárgyalni, hiszen a jelentésük is módosul, nemcsak a grammatikai szerkezetük. Az *implicitáció* során nem a jelentések összevonása következtében csökken a nevet alkotó elemek száma. Összevonásnál ugyanis a fordító egyetlen szóval is vissza tudja adni a két vagy több forrásnyelvi szó értelmét, tehát az eredeti kifejezésnek sem a jelentése, sem az információtartalma nem változik (Török 2008). *Explicitációs* eljárással egy vagy két tagból álló helyneveket két- vagy többtagú helynévvé alakítja át a fordító. Pl. *Gergelygalva » Viska pri Haliči*. A példa esetében felvetődik, hogy a fordító alapul vette-e a magyar névelőzményt, hiszen a fordítás eredményeképpen létrejövő helységnévnek nemcsak a grammatikai szerkezete változik meg, hanem a jelentéstartalma is. *Ipolynyitra* esetében a *Nitra pri Lučenci* szlovák névpár forrásnyelvi adataként csak a *Nyitra* lexémát tudjuk számba venni, az *-Ipoly* előtag helyett a *pri Lučenci* grammatikai szerkezet szerepel, amely arra utal, hogy a település Losonc közelségében található. A helységnevek fordítói gyakran alkalmazták ezt az eljárást, hogy elhagyva a magyar előtagot szlovák előjárókkal, megkülönböztető elemekkel pontosították a név jelentését. Felvetődik a kérdés, hogy mennyire tudatos ezekben az esetekben a fordítási művelet. Ugyanakkor azt is leszögezhetjük, hogy az egytagú nevek fordítása sokkal több nehézséget implicál, mint a két- vagy többtagú nevéké. Tehát ebből következik, hogy a *Borosznok » Brusnik pri Modrom Kameňi* (ma: *Brusník*), *Erdőszele » Selce pri Modrom Kameňi* (ma: *Selce*), *Fűrész » Píla pri Haliči* (ma: *Píla*), *Gergelygalva » Viska pri Haliči* (ma: *Gregorova Vieska*), *Ipolybeszterce » Bystrička pri Lučenci* (ma: *Bystrička*), *Ipolynyitra » Nitra pri Lučenci* (ma: *Nitra nad Ipľom*), *Miksi » Mikušovce pri Lučenci* (ma: *Mikušovce*), *Perényes » Priboj pri Hodrom Kameni* (ma: *Priboj*), *Tótkelecsény » Kľačany pri Modrom Kameni* (ma: *Slovenské Kľačany*), *Egyházasház » Bašta* (ma: *Nová Bašta*) névpárok esetében azt is leszögezhetjük, hogy az új név akár szlovák motiváción is alapulhat.

d) Jelöletlen birtokos alak → jelölt birtokos alak

Néhány helynévben a birtokos szerkezet jelöletlen, de az átváltás során jelölt birtokos szerkezetté válik: *Ábelfalva » Ábelová*, *Bátorfalva » Bátorová*, *Bozítapuszta » Buzitka*,

*Budaszállás » Budiná, Csákányháza » Čakanovce.* Itt csak néhány példát vettem ki a közérthetőség kedvéért. Indoklásom alapja, hogy a területen előforduló nevek nagy része *-Ipoly* vagy *-Fülek* előtagú, s ezeket más kategóriákba már besoroltam.

### Összegzés

Befejezőként elmondható, hogy a szlovák fordítások döntő többségét az elsődleges magyar név motiválta. A szlovák névanyag szorosan kapcsolódik a magyarhoz, a tükörfelfejezések és az átírás mellett nagyrészt olyan grammatikai átváltási műveletek eredménye, melyek nem, vagy csak minimális mértékben okoztak jelentésmódosulást. Az eltéréseket elsősorban a két nyelv grammatikai rendszerének különbségei okozták. Azok az esetek okoztak nehézséget, amelyek során a grammatikai szerkezet módosulása maga után vonja a jelentésváltozást is. Ebben az esetben még azt sem zárhatjuk ki, hogy a célnyelvi alak nem szlovák motiváción alapul-e.

#### 1. táblázat. Átváltási műveletek

|                             |                                                                                     |            |             |
|-----------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|------------|-------------|
| Tükörfordítás               | Tükörszavak (kalk)                                                                  | 76         | 53%         |
|                             | Átírás (transzkripció)                                                              | 13         | 9,1%        |
|                             | Formaváltás                                                                         | 53         | 42%         |
|                             | Megváltozik a grammatikai szerkezet és a jelentés is (explicitáció és implicitáció) | 53         | 42%         |
|                             | Szlovák motiváció                                                                   | 20         | 14%         |
| <b>Összesen<sup>1</sup></b> |                                                                                     | <b>142</b> | <b>100%</b> |

Megjegyzés: Az összes fordításhoz viszonyítva

A tükörfordítással keletkezett elnevezések alkotják az összes szlovák név tekintélyes részét, 53%-át, 9%-uk pedig átírás. Formaváltás az esetek 42 %-ában, a grammatikai szerkezet megváltozása pedig, mivel a két kategóriát átfedtem, ugyanilyen arányban történt. Ezekből is láthatjuk, hogy a fordítás művelete bizony sok nehézséget, többféle lehetőséget is magában hordoz.

### Irodalom

- Galcsik Zsolt (szerk.) 2005. *Nógrád megye közigazgatási és területi változásai (1872–2005)*. Salgótarján: Nógrád Megyei Levéltár.
- Klaudy Kinga 1999. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Budapest: Scholastica.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest-Pozsony: Osiris Kiadó, Kalligram Könyvkiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely.

<sup>1</sup> A Formaváltás, a Megváltozik a grammatikai szerkezet és a jelentés is és a Szlovák motiváció kategóriáim átfedik egymást, tehát előfordul olyan névpár is, amely mindhárom kategóriába besorolható. Az egyes kategóriákban szereplő neveket éppen ezért mindig az összeshez viszonyítottam.

- Szabó Mihály Gizella 2005. A szlovákiai magyar nyelvtervezés kérdései. Standardizálás és kodifikálás. In: Vörös Ferenc (szerk.) *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat*. Budapest-Nyitra-Somorja: Magyar Nyelvtudományi Társaság, Konstantin Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. 27–35.
- Szabó Mihály Gizella 2008. A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: Bölcskei Andrea–N. Császi Ildikó (szerk.) *Név és valóság. A VI. Nyelvudományi Konferencia Előadásai*. Balatonszárszó 2007. június 22–24. Budapest: A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai I. 41–52.
- Török Tamás 2008. *Ipoly mente helynevei*. Doktori disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Vörös Ferenc (szerk.) 2006. Helynévkutatás a Felvidéken. In: *Vallanak a neveink a múlttól és jelenről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Budapest-Nyitra: Magyar Nyelvtudományi Társaság, Konstantin Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. 27–62.